

2. Quae de gratiae et libertatis finibus S. Augustinus docuerit.

Unde sit gratiae efficacis infallibilitas, quomodo cum peccabilitate voluntatis concilianda sit, quaerimus; id nostrae caput est disputationis. Quod SS. Augustini et Thomae actibus non ita definite circumscribatur multoque minus iam tum est decisum. Et tamen uterque de gratiae efficacia et de natura libertatis ea docuit, quae ratione explicari tantummodo oportuit, ut quaestio dirimeretur.

Id si his duobus capitibus ostendero, ipsam rationem originis huius controversiae explicavero. Ideo enim fieri potuit, ut tam diuturnae inter duas scholas et Augustino et Thomae penitus addictas disceptationes agitentur, quid uterque Doctor sensisset, quod neuter eorum de ipso discrimine controversiae disseruerat. Summi utrimque theologi, quum integerrima utriusque Doctoris veneratione ducti in scriptis eorum evolvendis quodammodo vitas consumpsissent, tamen contraria reperisse visi sunt. Cuius rei quae ratio reddi posset, si vel Augustinus vel Thomas de re proposita dilucide copioseque et inquisivisset et respondisset? Ipsa igitur disceptationis diuturnitas vel maxime illud demonstrat, quod probare institimus¹. Sed idem de utroque Doctore disserentes amplius ostendemus.

Augustinus contra Pelagianos et Semipelagianos pro gratiae internae tum illustrantis tum impellentis nec meritis hominum subiectae ad omnem actionem salutarem atque adeo ad fidei initia necessitate propugnavit². Sed haec omnia extra hanc causam

¹ Eodem argumento Professor de Kuhn et P. Kleutgen (theolog. III. 98 ss.) utuntur.

² De qua re vide Petavium, De Pelagianorum et Semipelagianorum dogmatum haeresi, in operam editione Parisiensi, 1866. IV. 597 ss.; Tournely, De gratia Christi, qu. 3; Liv. de Meyer, De Pelagianorum et Massiliensium erroribus (II. tomo Historiae Congregationum, ed. Venet., 1742, p. 547 ss.).

sunt, quum utrimque concedantur; quod caput rei est, ille tum quidem non tractavit.

Multoque minus illud dici licet, S. Augustinum rem controversam non modo in disputationes theologicas assumpsisse, sed pro dirempta, decisa, definita habuisse, atque in eandem sententiam Pontifices et Concilia respondisse. Atque hoc alterum est, unde aliquantum luminis huic disceptationi afferri necesse sit; quod hoc loco oportet explicari, ita ut simul aliquid de Patrum auctoritate et interpretatione delibemus. Quid enim controversiam vehementissime incendit? Iesuitae *fidei doctrinam* de gratia a S. Augustino propositam deserere existimabantur. Et quomodo eorum adversarii ad hanc criminationem venerunt? Sua interpretandi ratione. Alvarez principio eius libri, quem de nostra controversia conscripsit, pro fundamento disputationis suae atque argumentationis asseverat: Augustini de gratia et praedestinatione doctrinam non esse unius alienius Doctoris, sed *fidem Ecclesiae Catholicae*¹. Idem fere de S. Thoma affirmat. Cui alii assentiunt. Atque multi Thomistae quum Augustini et Thomae auctoritatibus pro *infallibilitibus* et *dogmaticis* uterentur, illud insuper amplexi sunt, quod supra quale esset exposuimus, ut alterutrius Doctoris vestigiis insistentes, qui essent doctrinae ecclesiasticae progressus, quae antecessiones, non multum curarent atque adeo sententias singulares ex amplissimis voluminibus decerptas pro oraculis proponere conarentur. Qua ratione vias ipsi intercluserunt, quibus ad interpretationem atque intelligentiam tantorum Doctorum pervenirent.

Augustino haud scio an ingeniosior nemo unquam fuerit. Sed obscuritates sunt in tanta ingenii altitudine. Est autem tum maxime difficilis, quum ea tractat primus, quae disputata, investigata, iudicata tum nondum erant. Quamobrem ea explicatione, quam medi aevi theologi adiunxerunt, carere nullo modo possumus. Et quum ille ad eloquentiam factus fuerit natura nec in aestu decertationis cum Pelagianis et Semipelagianis fervidi expers ingenii Africani, prudentia magna uti oportet, ut rem a dictione, argumentationem a dogmata demonstrando secernas; quod minime

Item recentiores rerum ecclesiasticarum scriptores. Primi sane Bannesii discipuli, ut Alvarez et Lemos, controversiam cum Semipelagianis non tam de necessitate gratiae ad initium fidei, sed de eius efficacia agitatam esse voluerunt; sed damnata quarta Iansenii sententia paulatim se Bannesiani ab hoc propugnaculo, quo confugere asseverant, receperunt. V. Billart, tom. 3. diss. 1. praesamb. art. 2. de gratia.

¹ Disp. V. p. 47 ss., n. 4. p. 51.

possis, si in singulis inhaerescas sententiis; comparare enim oportet, quae vel ipse docet aliis locis vel alii Patros tradiderunt, et adhibere Ecclesiae declarationes uberemque scholae interpretationem.

Ergo breuiter videamus, non quaecunq; de gratia et praedestinatione docuerit S. Augustinus, ad *Catholicam fidem* pertinere. Ipsos primum Augustinum et Thomam audiamus! Sua enim ille sic certa haberi voluit, *si non errare videretur*. Quod non solum demissi animi instinctu scripsit, sed et sanae doctrinae consentaneum esse et in omnem cadere doctorem censuit, quantumvis sanctitatis et litterarum laude praestaret¹. In eadem fuit opinione S. Thomas. „Auctoritatibus,“ inquit, „canonicae scripturae utitur [sacra doctrina] proprie, ex necessitate argumentando. Auctoritatibus autem doctorum Ecclesiae utitur quasi arguendo ex propriis, sed *probabiliter*.“ (I. q. 1. a. 8. ad 2.) Idem antiquior S. Thomae schola et de ceterorum doctorum et de sui magistri auctoritate existimavit. Caietanus verba S. Thomae modo allata tam perspicua habet, ut ea ne verbo quidem explicet. Item Melchior Canus, Bannesii magister, in laudatissimo libro suo eandem veritatem *manifesta* ratione demonstrari dicit, et quod ad S. Thomam attinet, exemplum magistri sui, magni illius Francisci de Victoria, appellat².

Itaque non minus ipsis Augustino atque Thomae, quam theologiae alienum est, *quidquid* sit ab illis auctoribus propositum, veluti *fidei* ab omni erroris suspicione immunem *doctrinam* amplecti. At Ecclesia universam S. Augustini de gratia ac praedestinatione doctrinam pro certa amplexa esse dicenda est. Id quamvis adversarii contendant, tamen ex ipsis Summorum Pontificum decretis, ad quae provocat, rem contra se habere facillime demonstratur. Alvarez S. Coelestini potissimum ad Gallos epistolam appellat et ea capita, quae illi subiuncta reperiuntur. Testimonium admittimus. Tametsi enim illa capita non a S. Coelestino, cui tamen Petavius, Faure, alii magni nominis theologi triberunt, profecta sunt, sed vel a S. Prospero vel, quemadmodum Quesnello visum est, a S. Leone (etiamtum diacono), nihilominus agnita eorum erat Romae auctoritas necdum quintum effluerat saeculum, quum ibidem in Dionysii collectionem recepta sunt³. Eadem Hormisdas Papa significat, quum ad Pos-

sessorem scribit: „De arbitrio tamen libero et gratia Dei, quod Romana (hoc est Catholica) sequatur et asseveret Ecclesia, licet in variis libris beati Augustini, et maxime ad Hilarium et Prosperum, possit cognosci, tamen in scriiniis ecclesiasticis expressa *capitula* continentur, quae si tibi desunt et necessaria creditis, destinabimus.“⁴ In his igitur capitibus primum Sedis Apostolicae doctrina de gratia exponitur, sed ea controversia, quam hoc loco tractamus, aut praedestinatio ne tangitur quidem, nedum definiatur; sequuntur autem haec verba: „Profundiores difficiliioresque partes incurrentium quaestionum, quas latius pertractarunt, qui haereticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita *non necesse habemus astruere*, quia ad confitendum gratiam Dei *satis sufficere* credimus, quidquid secundum praedictas regulas Apostolicae Sedis nos scripta docuerunt, ut prorsus non opinemur Catholicum, quod apparuerit praefixis sententiis esse contrarium.“ Poterantne in scriptoribus illis, qui Pelagianorum et Semipelagianorum haeresim confutarant, imprimis S. Augustino, ea quae ad fidei doctrinam pertinebant a quaestionibus *profundioribus et difficilioribus* evidentius distingui? Et tamen Alvarez² eo ipso loco, ubi probare instituit, omnem S. Augustini doctrinam de gratia et praedestinatione *fidem Ecclesiae Catholicae* appellandam esse, praefationem illorum capitum affert, omittit partes extremas atque ea ipsa verba, quae adversarii, quos impugnat, perpetuo usurpant; quod qua aequitate fiat, alii viderint.

Alii quoque molesta illa capita vel praeterlabuntur vel fastidientes repudiant, quod S. Coelestini esse negent, vel aliquas abstrusas ex S. Augustino quaestiuenculas eruant, quas profundiores nominari in illis capitibus dicant. Quasi vero non clare et accurate dicatur: „Partes (reliquas, capitibus non comprehensas) profundiores difficiliioresque incurrentium quaestionum nec contemnimus nec astruimus, quia ad confitendum gratiam Dei *satis sufficit*, quidquid secundum praedictas regulas Apostolicae Sedis nos scripta docuerunt.“ Ad has igitur regulas redigenda est distinctio dogmatum a ceteris, quas S. Augustinus explicavit, *profundioribus et difficilioribus quaestionibus*. Hormisdas quoque quia ad superius illud, Ecclesiae doctrinam ex variis Augustini libris cognosci posse, protenus eodemque verborum tenore haec capita adiungit, illud etiam ex hac determinatione circumscribendum esse censuit.

¹ De dono persev. c. 21. Ep. 82. ad Hier. n. 3. et 24. Ep. ad Fortun. 148. n. 15.

² De locis theol. I. VI. c. 3. n. 2. l. XII. in proem.

³ De quibus v. Coustant, Epist. Roman. Pont. in Migne PP. LL. I. 522 ss.; Werner, Franc. Suar. p. 308 not.; Labbe, SS. Conc. III. 473 ss.

⁴ Labbe, SS. Conc. V. 664.

² Disp. V. n. 3. p. 49.

Ioannes vero II. quod Romanam Ecclesiam *secundum decreta praedecessorum suorum* doctrinam S. Augustini sequi declarat, ne his quidem verbis maior libris Augustini auctoritas attribuitur, quam superiorum Pontificum decretis, illis maxime capitibus, tributa erat. Nec quod Coelestinus alique Pontifices doctrinam ac sanctitatem Augustini summis laudibus cohonestarunt, id demonstrat, quod adversarii volunt. Non enim virtutes aut ingenium aut litterae solae infallibilitatem docendi conciliant, quae Dei donum est soli magistrae Ecclesiae eiusque Capiti collatum. Nec quum generatim commendatur alicuius doctoris doctrina, singulae eius sententiae fides Ecclesiae constituuntur. Quamobrem etsi in quinta synodo tam de aliis multis SS. Patribus quam de Augustino dicitur, eos *in omnibus sequendos esse*, quae de recta fide et ad confutationem haereticorum scripserint¹, tamen adhuc nemini in mentem venit theologo, ut ex illis verbis, quae maius etiam aliquid enuntiare videntur, quam quidquid unquam de solo Augustino dictum est, infallibiles esse omnes singulorum Patrum sententias demonstrare vellet.

Quod haecenus diximus, confirmare liceat testimonio ex *brevi Pontificis*, qui aliquanto post fuit, petito¹. Universitatis Lovaniensis doctores Innocentio XII. supplicarant, ut sibi doctrinam contra Lessium propositam docere liceret atque ipse declararet, doctrinam de gratia per se efficaci et de praedestinatione ante praevisa merita nullo Sedis Apostolicae iudicio condemnatam esse ac defendi posse, donec ab illa aliter esset decretum. Rescripsit Pontifex ipsa S. Coelestini verba: satis esse ea teneri, quae a Sede Apostolica de gratia definita essent; profundiores difficultioresque partes controversiae, quae ab his pertractatae essent, qui haereticis restitissent, se nec contemnere nec astruere.

Videri possumus longius a proposito digredientes id secuti esse, ut ostenderemus, Societatem Iesu diversam a SS. Augustini et Thomae doctrinam amplecti suo iure potuisse. Quod secus est. Non enim existimamus in universis utriusque Doctoris operibus ullum verbum reperiri, quod recte interpretatum Societatis doctrinae adversari dicendum sit. Neque tamen frustra in his quaestionibus morati sumus. Etenim tum ex illa opinione interpretandique ratione, quam refutare studuimus, tum ex eo, quod nec Augustinus nec Thomas ipsum caput disceptationis attigerint,

¹ *Tradidit nobis*. Innocent. XII. 6 Febr. 1694. ad Acad. Lovan. Cf. Liv. de Meyer, Hist. Congr. I. 75.

maxima nostrae controversiae et movendae et augendae occasio allata esse videtur. Indidem ea quoque proprietates his omnibus disceptationibus accessit, ut *de verbis potissimum SS. Augustini et Thomae disputatio ageretur*. Cui certandi mori Societas Iesu aliquantum se accommodare debuit, etsi omnino illud, quod hoc loco defendimus, tenuit¹. Eam vero percepit pretiosissimum fructum tot pugnarum ac certaminum, ut se magis magisque ad S. Thomae doctrinam applicarit vinculumque illud, quo eam conditor Ignatius illi devinxerat, fortius astrinxerit.

Atque haec praedixisse satis sit; ad rem ipsam veniamus. Supra diximus, in universo Augustino nullam reperiri sententiam, quae recte interpretata cum Societatis de gratia doctrina non conveniat. Quod ut ostendamus, explicandum est, quid de gratiae libertatisque finibus magnus ille Doctor Ecclesiae Africanae docuerit.

S. Augustinus libertatem arbitrii potissimum in potestate ponit agendi vel non agendi aliquid, prout placearit ac libeat². Absoluto autem actu primo cum praeparatione divina *antecedenti*, actum secundum a determinatione voluntatis repetit. Nam *hoc quisque in potestate habere dicitur, quoad si vult, facit, si non vult, non facit, et ipsum velle, si volumus, est, si nolimus, non est*³. Actum primum eundem secundus diversus sequi potest, quum fieri possit, ut, si duo homines eodem prorsus modo et corpore et animo affecti eadem re moveantur, alter *velit*, alter *nolit*. (De civit. Dei I. 12. c. 6.) Itaque Augustinus communi Patrum doctrinae accedit, voluntatis determinationem conditionem esse divinae praescientiae; nec enim *ideo peccat homo, quia Deus illum peccaturum esse praescivit*; *qui si nolit, utique non peccat; sed si peccare noluerit, etiam hoc ille praescivit* (I. c. I. 5. c. 10.);

¹ Ideo eius theologi ad ingentes doctrinae thesauros ex Augustini Thomaeque operibus eruendos et excolendos, argumenta undique conquirebant: tum ex aliis Patribus, tum ex schola universa, tum a defensoribus sincerae fidei posterioribus. Cuiusmodi S. Thomae interpretationis specimina quaedam sunt ingentes Suarezii et Ruizii enarrationes. Quam in rem Kuhn (Introduct. in doctrinam dogmaticam catholice, Tubingae, 1859. § 22. p. 505.) „Quemadmodum, inquit, Iesuitae primi respicere tempora Augustino superiora coeperant Patresque antiquiores, maxime etiam Graecos, de rebus fidei consulere, ita ab hisdem (Petavio) primum illud atque egregium in hoc genere opus dogmaticum profectum est.“

² De duab. animab. c. 12. Retractionum lib. I. c. 15.

³ De spir. et lit. c. 31. De Civ. Dei lib. 5. c. 10.

ac rursum si homines non malum, sed bonum facere voluissent, non prohiberentur, et hoc facturi praeviderentur ab eo, qui novit, quid sit quisque facturus. (In Ioan. tract. 53. n. 4.) Quamobrem Dei praescientiam eum nostra comparat memoria: *Sicut enim tu memoria tua non cogis facta esse, quae praeterierunt, sic Deus praescientia sua non cogit facienda, quae futura sunt* (de lib. arb. l. 3. c. 4). Quae omnia in statum etiam lapsae naturae et actus supernaturales conveniunt. Neque enim in lapsa natura Dei imago omnino exstincta est, et quod peccatum debilitavit, id gratia renovat sanataque (de spiritu et litera c. 28); opera supernaturalia vult Deus vocante gratia a libero arbitrio naturae concreato elici¹. Id unum premit atque urget Augustinus, voluntatem liberam vocatam non *solum* venire, sed gratia adiutam. (De gratia Chr. l. 1. c. 14.) — Sed ad recte intelligenda verba S. Doctoris animadverti necesse est, liberum arbitrium ab eo saepe non *solum* potentiam naturalem dici, sed eius certam quandam comparationem intelligi, qua eam instructam Adamus, quum crearetur, accepit, *expertem concupiscentiae* atque ita divinitus roboratam, ut *sine gratia sanante Redemptoris* et bene agere posset et male. Cuiusmodi possibilitatem Pelagius liberum arbitrium intelligebat; eam libertatem S. Doctor identidem dicit peccato originali esse amissam.

Augustini igitur sententia liberum arbitrium naturae concreatum medium est inter bonum supernaturale et malum atque ad utrumlibet se inclinare potest². „Duo tibi,” inquit, „proposita sunt, *elige* quum tempus est“ (ad ps. 63); „ante te est aequitas, ante te iniquitas, unam linguam habes, *quo vis*, eam vertis“ (ad ps. 51). Deus inspirando excitat, ut velimus; *consentire autem vel dissentire*

¹ „[Voluntas credendi] Deo vocante surgit de libero arbitrio, quod naturaliter, quum crearetur, accepit (l. c. ep. 33. n. 58) . . . Attendat et videat non ideo tantum istam [credendi] voluntatem divino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio est, quod nobis naturaliter concreatum est etc.“ (c. 34. n. 60. Migne X. 238. 240). Pariter, quod Tyrii creditari fuerint, si Christus miracula sua patrasset apud illos, ex eo concludit Augustinus, „habere quosdam in ipso ingenio divinum naturaliter munus intelligentiae, quo moveantur ad fidem, si congrua suis mentibus vel audiant verba vel signa conspiciant“. (De don. persever. c. 14. n. 35.) „Possse habere fidem, sicut posse habere caritatem, naturae est hominum; habere autem fidem, quemadmodum habere caritatem, gratiae est fidelium.“ (De praed. SS. c. 5. n. 10.)

² „Liberum arbitrium, naturaliter attributum a Creatore naturae rationali, illa media vis est, quae vel intendi ad fidem vel inclinari ad infidelitatem potest.“ De spir. et lit. c. 33. n. 58. Migne X. 238.

propriae voluntatis est. Ob quam inspirationem, sine qua credere nemo potest, ipsius est beneficium voluntas credendi; sed *consentire vocationi Dei vel ab ea dissentire, ut dixi, propriae voluntatis est*. Idem ipsum Apostoli verba confirmant: *Quid habes quod non accepisti? Nec enim „accipere et habere anima potest dona nisi consentiendo; ac per hoc, quid habeat et quid accipiat, Dei est, accipere autem et habere utique accipientis et habentis est“*¹. Eadem verba Apostoli alio loco explicans illum contradicere ait, qui ita loquatur: *Habeo ex me ipso fidem, non ergo accepi; non quia credere vel non credere non sit in arbitrio voluntatis humanae, sed in electis praeparari voluntatem a Domino*². Est haec igitur Augustini explicatio celebris illius Apostoli verbi, quod usurpare Bannesiani consueverunt. Nihil deminui censet de dono, id quod per se manifestum videtur, eo quod accipere illud vel non accipere in nostra sit potestate. *Habet sane Deus cordium quo placet inclinandum omnipotentissimam potestatem*³, sed ideo quod, quum *isti sic, alii aliter atque aliter vocantur*, in suae thesauro omnipotentiae innumerabiles modos habet (l. c.), ita ut *modus Onnipotenti, quo persuadeatur homini ut credat*⁴, non magis deesse possit, quam huiusmodi notitia Omniscio. Praescientia utique libere aliqua conditione futurorum requiritur, quam tamen in Deo non esse, nisi *perversissime atque insanissime* dici non potest⁵. Eam autem gratiam efficacem S. Doctor intelligit, qua Deus *sic vocet hominem, quomodo sciat ei congruere, ut vocentem non respuat*. (Ad Simpl. l. c.) Ita prorsus sentiunt Iesuitae. Confirmandae autem conclusionis nostrae causa haec etiam de S. Augustini doctrina delibare placeat.

1. *Efficax gratia secundum S. Augustinum eadem illa est quae excitat*. Quam rem ita plane enuntiavit, ut id inter scholas diversissimas constet: Iansenianos, Augustinianos, Sorbonicos, Iesuitas⁶.

¹ De spir. et lit. c. 34. n. 60. Migne X. 240.

² De praedest. sanct. c. 5. n. 10. Migne X. 968.

³ De corr. et gr. c. 14. n. 45. Migne X. 943.

⁴ Ad Simple. l. 1. qu. 2. n. 14. Migne VI. 118.

⁵ De corr. et gr. c. 8. n. 19. Migne X. 927. „Respondeant, si possunt, cur illos [qui ex bono in malum deficiente bona voluntate moriuntur] Deus, cum fideliter et pie viverent, non tunc de vitae huius periculis rapuit . . . Utrum hoc in potestate non habuit, an eorum futura mala nescivit? Nempe nihil horum nisi perversissime atque insanissime dicitur.“

⁶ Idem uberrime demonstrat Card. Sfondrati O.S. Bened. Nodus praed. p. l. § 4. p. 314 ss.

Qui omnes consentiunt, gratiam efficacem Augustini sententia imprimis delectationem boni voluntatem alicere, dissentiunt, quum Ianseniani vera necessitate trahi voluntatem dicunt, Augustiniani, *moralis necessitate*, Iesuitae, et posse, si libeat, resistere et saepe re vera resistere, quamquam Deus praevideat, eam certo quodam motu pulsam obsecuturam esse. Qui iidem ita a S. Doctore premi delectationem nolunt, ut non etiam illustratione, consilio, dolore, pudore, denique *modis innumerabilibus* hominem efficaciter vocari existimet. Qui quotiescunque modum effectumque gratiae efficacis explanat, semper et illustrationem intellectus commemorat et motus indeliberatos voluntatis; *quid enim aliud*, inquit, *deprecamur, quam ut aperiat quod latebat, et suave faciat quod non delectabat*¹. Consequens est, ut gratiam efficacem constanter ita appellet, ut *excitans* intelligatur, hoc est vel *vocationem* vel *consilium* vel *sua-sionem* vel *cogitationem* vel *visum*, atque ita porro. Quomodo *trahere* possit Deus non cogens, homilia in Ioannis cap. 6. ostendens illud poetae adhibet *„Trahit sua quemque voluptas.“* „Videte, inquit, quomodo trahit Pater; docendo delectat, non necessitatem imponendo; ecce quomodo trahit.“ (In Ioan. tract. 26.) Idem sane dicit, Deum *occulta*, *mirabili* et *ineffabili potestate operari in cordibus hominum*; at nonne occultum et mirabile et vere ineffabile est, quod Deus in intimis animorum quasi recessibus motus illos affectionesque excitat? Similiter alios eiusdem modos loquendi interpretare vel potius ipsum interpretari invenies, dummodo recorderis non scholae magistrum te, sed oratorem eumque perfervidum audire. Sed ut concludatur ratio: si S. Augustinus Deum docet trahere gratia excitanti atque imprimis honestatis specie delectando; hominem autem et posse non facere et re vera saepe omittre, quae *incomparabili affectu amplius placeant* (Confess. l. 8. c. 8.), quam quod contrarium sit: infallibilitas trahendi sic demum intelligi potest, si Deus scientia media praenoscit, num gratia voluntati ita placeat, ut vocantem non respuat. (Ad Simpl. l. c.)

2. Porro necesse fuit Augustinum, qui efficacem gratiam excitantem intelligeret, dicere, et innumerabiles esse modos vocationis efficaci et *eadem* gratia alium converti, alium non item; quod quidem eo ipso loco enuntiat, ubi de vocatione efficaci et omnipotentis Dei virtute convertendi homines loquitur². Eodem

¹ L. 2. de pecc. meritis et rem. c. 19. n. 33. Migne X. 170.

² „Eadem res alium moveat, alium non moveat.“ Qu. ad Simpl. l. 1. 2. 14.

spectat, quod supra e Civitate Dei attuli. *Afficit* enim certe animum gratia excitans atque etiam praedeterminatio physica; quodsi ille docet ex duobus hominibus animis pariter *affectis* pro arbitrio utriusque consentire alterum, alterum dissentire (De civit. Dei l. 12. c. 6), eo ipso declarat, *eidem* gratiae praeveniendi fieri *posse ut alter assentiat, alter dissentiat*.

3. Nec praeterea quum eidem praeveniendi gratiae alterum consentire, alterum dissentire posse censeret, negare poterat consensus causam esse *bipartitam*. Bipartitam igitur statuit, sed ita, ut non *naturalis* contentio voluntatis mereri fidem diceretur vel *naturae* desiderium, non Dei vocatio, initium salutis putaretur. Vitale enim bonorum operum principium nunquam non arbitrium liberum ponit *naturae concreatum*¹, quod non sua virtute, sed elevatum adiutumque gratia operetur nec tamen idcirco esse altera eorum causa desinat. Tenet atque defendit, posita divina vocatione, qua et praeparatur et liberaliter praevertatur voluntas, propriae tamen esse voluntatis vel consentire vocationi vel ab ea dissentire. (De spiritu et littera, c. 34. n. 60.) „Ut iste credat, ille non credat, est propriae voluntatis.“² „Illi credunt, quia volunt, isti non credunt, quia nolunt.“ Quare duplicem causam ponit volendi, eius autem, quod volumus, i. e. vitae aeternae, unum auctorem³. Itaque idem alio loco „Quis non videat, inquit, et venire quemquam [ad fidem] et non venire arbitrio voluntatis? Sed hoc arbitrium . . . non potest nisi adiutum esse, si venit.“⁴ Quod autem adiuvandum sit, eo ipso pro novo utitur argumento, cur bipartita sit causa salutis operandae. „Nec ideo tamen, inquit, solis de hac re votis agendum est, ut non subinferatur etiam nostrae efficaci voluntatis. Adiutor enim noster Deus dicitur, nec adjuvari potest, nisi qui aliquid sponte conatur.“ (De pecc. mer. l. 2. c. 5. n. 6.) „Qui adiuvatur, etiam per se ipsum aliquid agit.“ (In ps. 78. n. 12.) Itaque efficaciam gratiae non a solo Deo repetit, prima supremaque causa, sed etiam ab hominis studio. „Cum multi audiant, inquit, non omnibus persuadetur, sed illis solis, quibus intus Deus loquitur; illis autem

¹ De spir. et lit. c. 33. n. 58, c. 34. n. 60 etc., vide supra p. 44. n. 1.

² L. 1. de remiss. pecc. c. 22. Migne X. 126.

³ „Ut velimus, et suum esse voluit et nostrum, suum vocando, nostrum sequendo. Quod autem volerimus [posse bene agere et semper beate vivere], solus Deus praestat.“ Ad Simpl. l. 1. qu. 2. n. 10. Migne VI. 117.

⁴ De gr. Chr. l. 1. c. 15. Migne X. 365.

intus loquitur, qui ei locum praebent.¹ (Tract. 4. in 1. ep. Ioan. n. 1.)

Quod quoniam loco superiore (ad Simplicianum) et Deo et nobis tribuit, ut velimus, non a se ipse dissentit, quum alibi Dei solius esse contendit, ut velimus¹. Horum enim locorum ratio satis demonstrat, id agi unum, ut contra Pelagianos et Semipelagianos necessitas gratiae defendatur, sine qua 1. nullus voluntatis actus salutaris fieri possit, quae 2. ipsum primum indeliberatum voluntatis motum, unde omne opus salutare incipit, *sine nobis operetur*, nec 3. propter merita detur. Nec alio certe spectat universa eius de praedestinatione doctrina². Idem omnino tum intelligit, quum illos premit Scripturae locos: praeparari a Deo voluntatem efficeat ut velimus, aut quum omnem honestatem omneque meritum Dei donum atque gratiam esse affirmat³.

Quam rem rectius intelligemus, si amplius, quid secutus sit Augustinus, quum illa scriberet, investigaverimus. Pelagianos, ut dixi, et Semipelagianos confutat. Distinguebat Pelagius inter *posse* et *velle*, alterum naturae tribuebat, alterum voluntati; potestatem autem Dei donum esse, non voluntatem; hominis enim esse velle aut bonum aut malum, prout liberet. Semipelagiani inchoationem fidei a vi nativa voluntatis repetendam esse volebant. Urget igitur Augustinus, ut „velle et operari Deus operetur in nobis . . . quia *sine ipsius adiutorio* nec velimus aliquid nec agamus“. „Quia *sine illo*, inquit, tu non faceres, ergo Deus facere dicitur, cum tu facis.“⁴ Quibus verbis *necessitatem* gratiae praeveniens ad

¹ „Ut velimus, sine nobis operatur (incipiens); cum autem volumus et sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur (perficiens).“ De grat. et lib. arbit. c. 17. n. 33; Migne X. 901. Alio loco: „Non ego autem, sed gratia Dei mecum (1. Cor. 15, 10): id est, non solus, sed gratia Dei mecum: ac per hoc nec gratia Dei sola, nec ipse solus, sed gratia Dei cum illo. Ut autem de coelo vocaretur et tam magna efficacissima vocazione converteretur (Act. 9), gratia Dei erat *sola*, quia merita eius erant magna, sed mala.“ L. c. cap. 5. n. 12.

² „Videant subverti hae praedestinationis praedicatione illum *tantummodo* perniciosissimum errorem, quod dicitur gratiam Dei secundum merita nostra dari.“ (De dono persev. n. 42. Migne X. 1019.)

³ „Et ipsa bona opera illi tribuenda sunt, qui vocat, qui ut velimus invitat, et vires implendi ea, quae imperat, subministrat.“ (De gen. c. Manich. l. 1. c. 22.) Alios multos locos collegit P. Hurter III. t. „praeclearae suae doctrinae dogmaticae p. 82. 83.

⁴ „Velle et operari Deus operatur in nobis, . . . quia *sine ipsius adiutorio* nec volumus aliquid boni nec agimus.“ De gr. Chr. c. 25. „Quia *sine illo* tu non faceres, ergo Deus facere dicitur, cum tu facis.“ In psalm. 52. n. 5; et alibi.

omnem actum salutarem et adeo ad fidei inchoationem premit. Illud quoque intendere videtur, *scientem ac volentem* eas gratias largiri Deum, quas efficaces fore praeviderit. Nec hoc infirmitur lesuitae nec gratiae praeveniens necessitatem.

4. Deus quum iis potius divitiis gratiarum, quibus ad quamlibet honestatem movere hominem possit ipsasque antevortatur voluntates, has magis, quam ipsae sese, in sua habet teneique potestate. Munus est misericordiae Divinae, quum alteri eas gratias impertit, quibus cum videt esse assensurum, consilium autem iustitiae, quum alteri non confert. Tenebat vero S. Augustinus, reprobos potuisse acceptis gratis consentire; quod si voluissent, efficaces fuisse habituros. *Noluit Esau et non cucurrit; sed et si voluisset et cucurrisset, Dei adiutorio pervenisset, qui ei etiam velle et currere vocando praestaret, nisi vocatione contempta reprobus fieret*¹.

Magis quam singulae summa omnium gratiarum et quae iis efficitur *perseverantia finalis* munus est misericordiae Divinae, quod alter Adamus Christus nobis est meritum. Causam autem, cur singulari egeamus subsidio praesidioque gratiarum, ut perseveremus, in infirmitate voluntatis humanae et concupiscentia derivata et omnium mortalium tot periculis ac tentationibus sitam esse docet. Quo maior videtur illa misericordia Dei perseverantiam largientis, qua ita hominem potenter movet dirigitque, ut multitudine periculorum non pervertatur neque vincatur². Iam vero comparat Augustinus gratiam in priorem Adamum angelosque, quum crearentur, collatam sive *adiutorium sine quo non* cum ea, quae solis praedestinati obtingit, finali perseverantia sive *adiutorio quo*, quae praecipue est gratia Redemptoris includitque non, ut in Adami gratia, solam potestatem perseverandi ipsius subiectam arbitrio,

¹ Ad Simpl. l. 1. qu. 2. n. 10. Migne VI. 117.

² „Subventum est igitur infirmitati voluntatis humanae, ut Divina gratia indeclinabiliter et insuperabiliter ageretur, et ideo, quamvis infirma, non tamen deficeret neque adversitate aliqua vinceretur . . . Infrans servavit, ut ipso donante, invictissime, quod hominum est, vellent.“ De corr. et gr. c. 12. n. 38. Migne X. 940. Quae verba recte ita interpretantur editores Lovanienses: tam potentem electis dari gratiam, ut, quamvis infirma, tamen nec a recta via declinent, nec a tentatione superentur; „ut non neganda peccandi impotentia, sed eventus tantum significetur.“ Maurini *insuperabiliter* legunt; iniuria quidem, si, quod significant, in libris manuscriptis est *insuperabiliter*. Quam vocem falso adversarii nostri ad invictam in animo *flectendo* vim gratiae referunt, quum ad superandas spectet tentationes.

Schneemana, Controvers.

sed ipsum effectum atque eventum, ut ea adiutus homo ita necessario perseveret, ut quis beatitudine efficiatur beatus. Nec vero negat liberam voluntatem participem esse perseverantiae efficiendae, quae non minus est donum Christi Salvatoris, quod aliquam eius partem efficit tracta gratia voluntas humana (vid. p. 45). Duplicem autem esse docet hanc libertatis actionem. Primum enim in potestate est arbitrii, velint singulis, quas illud donum complectitur, gratis consentire aut dissentire. Ut cetera, quae supra attuli, omittam, contra Petilianum (l. 2. c. 84) ita scribit: „Quomodo attrahit Pater ad Filium, si dimittit, ut quis, quod voluerit, eligat? Et tamen utrumque verum est.“ Alibi¹ pro certissimo argumento libertatis illud Scripturae ponit: *Deus reliquit eum in manu consilii sui*. Deinde certa est S. Doctoris sententia, precibus et humilitate illud munus gratiae a Deo impetrari. „Quare illum trahat,“ inquit, „et illum non trahat, noli velle iudicare, si non vis errare; semel accipe et intellige: nondum traheris? ora, ut traharis.“² „Jacob dilexi, Esau autem odio habui. . . Esau omnes carnales, Jacob autem omnes spirituales; minores electi, maiores illi reprobat. Vult et ipse eligi? Fiat minor.“ „Nihil arbitrator intelligi congruentius, nisi ut intelligamus manum dexteram potestatem, quam tibi dedit Deus, ut, si velis, donante Deo ad dexteram sis.“³ Ergo si quis non perseverat, ipsius est culpa; „in eo,“ inquit, „quod audieras et tenueras, in eo perseverares si velles.“ (De corrept. et gratia n. 11.) Quapropter hoc palam loquere et apud electos et apud reprobos: „Ita se habet de praedestinatione definita sententia voluntatis Dei, ut ex infidelitate veneritis ad fidem accepta voluntate obediendi, et accepta perseverantia permanentis in fide.“⁴

5. Quia igitur duplex in salutis negotio operatur causa, Dei gratia hominique libertas, plane negat Augustinus praedestinationem carere posse *praescientia*⁵. Praedestinatio ad gloriam, clamat se nescire, quomodo sine praescientia fieri possit⁶. Sic duas Augustini definitiones praedestinationis intelligemus: *Haec*

¹ De gratia et lib. arb. c. 2. n. 3. Migne X. 883.

² In Ioan. tract. 26. n. 2. Migne III. 1607.

³ In ps. 136. n. 18. In ps. 120. n. 11.

⁴ De dono persev. c. 22. n. 58. Migne X. 1029.

⁵ De praedest. SS. c. 10. n. 19. Migne X. 975.

⁶ Retract. l. 1. c. 23. n. 3. Ad Simplic. l. 1. q. 2. n. 6. Qui liber estsi ab Augustino scriptus est initio episcopatus, tamen doctrinam in eo propositam ipse extrema aetate identidem comprobavit.

est praedestinatio sanctorum, nihil aliud: praescientia scilicet et praeparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur (De dono persev. c. 14. n. 35), et: *in sua quae falli mutarique non potest, praescientia opera sua futura disponere, id omnino nec aliud quidquam est praedestinare* (l. c. c. 17. n. 41). Quibus locis praescientiam non solum contineri necessario praedestinatione et praeparatione gratiarum efficacium docet, sed etiam *infallibilem reddere gratiae et praedestinationis effectum*. Quod idem alias explicat. *Horum [praedestinatorum], inquit, si quisquam perit, fallitur Deus; sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus* (De corrept. et gr. c. 7. n. 14), et: *quod facturae sunt [voluntates nostrae], ipsae omnino facturae sunt, quia facturas ille praescivit, cuius praescientia falli non potest*¹.

Quas S. Doctoris explicationes omnes cum ceteris Patribus congruentes qui contulerit, quique consideraverit, gratiae efficaci ab eo naturam constanter ita describi, ut *excitare* dicatur: is concedere cogetur, definitionem illam gratiae efficaci, ut Deus *sic vocet hominem quomodo sciat ei congruere, ut vocantem non respuat*, minime temere positam, sed cum universa Augustini doctrina coniunctam colligatamque esse, nostram autem definitionem explicationemque omnino similem a summo illo Doctore minime dissentire. Non sane omnibus locis, quibus de gratia efficaci loquitur, in hac ipsa proprietate eius describenda versatur ac saepe adversus Pelagianos et Semipelagianos illud tuetur, eam antevertere liberae deliberationi et suo a Deo arbitratu conferri. Subsurde autem postulatur, ut quoties quis de quaque re dicat, omnes eius proprietates explicet et, si qua unquam negata sit, eam defendendam suscipiat. *Integram* veritatem atque absolutam ita demum consequare, si quid in quaque occasione Augustinus docuerit, conferas atque coniungas, ipsum cum ceteris Patribus, quibuscumque fides ei erat communis, concilies, denique multa eius dicta et difficilia et obscura ad explicatam postea Ecclesiae doctrinam atque theologorum scientiam interpretare. Ea demum Patrum explicandorum ratio recta est et disciplina. Fuerunt autem nonnulli, qui in oppugnanda Societatis Iesu doctrina ne ad proxima quidem verba satis attenderent. Ita quae in illo compendio doctrinae

¹ De Civ. Dei l. 5. c. 9. Ea omnia egregie exponit Card. Franzelinus, De Deo, quo in libro certis argumentis demonstrat, quidquid de praedestinatione docuerit S. Augustinus, et per se consistere atque cohaerere et cum ceterorum Patrum scriptis aptissime convenire.

Bannesianae, quod saepius commemoravi, proponit *omnipotentissimam, insuperabilis energia gratiae per se efficacis*, ea ex Augustini doctrina deprompta esse dicitur. Est autem vox *insuperabilis* ex illo loco de corr. et gr. (c. 12. n. 38), quem supra (p. 49. not. 2.) tetigi, et quam esset perperam explicatus, ostendi. Alteram appellationem ex eodem libro (c. 14. n. 45) sumptam esse apparet, ubi S. Doctor *omnipotentissimam potestatem inclinandorum cordium* attribuit Deo; at id in illo libello a Divina potentia ad rem creatam, gratiam, temere transfertur, ac saepe Bannesiani, quod ille de invieta virtute Divinae voluntatis dixit, id ad singula gratiae subsidia, quibus utitur, accommodant¹. An vocem inclinandi premedam esse dixeris? Afferunt enim e libro de gratia et libero arbitrio loci simillimi, ubi plane docet Augustinus, posse Deum, quaecunque placuerit, operari in animis hominum eosque quocunque liberit *inclinare*². Sunt enim similia *inclinare* et *determinare*; ergo ipsam Bannesii doctrinam Augustinus videtur enuntiare. Sed videatur locus. Libro toto ipsoque etiam illo loco ostenditur ac demonstratur, posse Deum et ad bonum inclinare et ad malum³. Iam vero dubitari non potest, quin ille permitti a Deo malum, non effici docuerit. Quodsi permittere vel non

¹ Simili ratione, sed audacius Massoulié huiuscemodi Augustini verba contorquet. Nam in illo libro, qui „S. Thomas sui interpres“ inscribitur, diss. II. qu. 9. a. 6. I. 430 ita ait: „Atqui haec omnia non minus, sed multo etiam potiori iure in divinam motionem physicam et effectricem cadunt, cum non solum, quae a Patribus dicta sunt, significant aut innuant, operationem Divinae gratiae esse opus Divinae omnipotentiae, sed etiam expressissime, nec semel, sed quam saepissime S. Augustinus disserat, *omnipotentissimam, ineluctabilem et insuperabilem* esse Divinae gratiae vim.“ De voce quae est *insuperabilis*, ante dixi; de altera (*omnipotentissima*) pauca addenda, ut ostendamus, quam temere Massoulié utatur testimoniis. Ergo docet Augustinus, si illum audias, operationem divinae gratiae non solum opus esse divinae omnipotentiae, sed expressissime, nec semel, sed quam saepissime disserit, *omnipotentissimam* (quam vocem ille scriptura distinguit) esse Divinae gratiae vim. At solum vocat *virtutem* divinam, nunquam *gratiam* omnipotentissimam. *Potentissimam* sane eam appellat *sagittam, sagittas potentissimas et transigentes et efficientes* (in ps. 44), *potentissimam medicinae potestatem* (in ps. 57); sed aliud est *potens*, aliud omnino *omnipotens*. Quomodo S. Augustinus explicet, Divinam omnipotentiam causam esse efficaciae gratiae, supra p. 45. diximus.

² „Ad inclinandas eorum voluntates, quocunque voluerit.“

³ C. 21. n. 43: „His et talibus testimoniis divinatorum eloquiorum . . . satis, quantum existimo, manifestatur, operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates, quocunque voluerit, sive ad bona sive ad mala.“

impedire vocare licuit *inclinare*, quanto magis actum bonum efficere, quod proprium esse Dei etiam Molinistae dicunt? Potueram singulos percurrere locos, qui ab adversariis obiciuntur, sed satis dictum est, unde eluceret non *aperte ac plane* Bannesii doctrinam docuisse Augustinum. Unum errorem addere liceat cum Iansenio opinantium, illud *adiutorium quo*, cuius mentio uno omnino loco in libris suis (De corrept. et gr. c. 12. n. 34) infertur ab Augustino, et quo ipsa in bono perseverantia significatur, propriam esse cuiusvis gratiae efficacis appellationem ab illo usurpatam.